

УДК 338.2

ДЕРЖАВНІ НАПРЯМКИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Андрюшко А.К.*, 2013

ДП «Кривбасстандартметрологія»

З метою підвищення активності інноваційної діяльності підприємств в Україні, крім сприятливого економічного та правового середовища необхідне також сприяння держави в побудові інноваційної інфраструктури. Розглядаються проблеми державного сприяння розвитку інноваційної інфраструктури підприємств. Пропонуються державні напрямки формування ефективної інфраструктури інноваційної діяльності в Україні. Одним з головних завдань, що стоять перед державою у цьому зв'язку, є створення необхідної нормативно-правової бази.

***Ключові слова:** інноваційна активність, інноваційно-активні підприємства, інфраструктура інноваційної діяльності, науково-технічний прогрес.*

Постановка проблеми. Актуальною проблемою сучасної економіки України є утвердження інноваційної моделі її розвитку. Не має ніякого сумніву в тім, що це можливо лише за умов формування в країні повноцінного ринку інновацій. Про це свідчить і практика – ринок здатний створити передумови взаємозалежності між такими соціально-економічними явищами, як ринковий попит, розвиток виробництва та здатність промисловості оперативно реагувати на інновації. За оцінками ряду вітчизняних науковців, реалізація такого пріоритетного напрямку, як формування ринку інновацій, можлива лише при задіяні внутрішньої мотивації виробників до створення високоефективної техніки [8]. Про те, за нашими оцінками, й цього замало. Налагодження тісних стабільних зв'язків між ринком, економікою та наукою можливе лише за умов наявності в державі ефективної сучасної інноваційної інфраструктури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам активізації інноваційного розвитку підприємств через удосконалення його інфраструктурної підтримки державою присвятили свої дослідження вітчизняні й зарубіжні вчені. Не зменшуючи значущість внеску інших дослідників, можна відзначити праці О. Алімова, С. Білої, В. Бабича, В. Беседіна, В. Воротіна, А. Гальчинського, В. Гейця, М. Герасимчука, А. Дегтяр, М. Гончаренко, М. Долішнього, В. Дорофієнка, І. Лукінова, В. Лушкіна, В. Мартиненка, А. Мерзляк, І. Павлова, П. Перерви, Д. Черваньова, М. Чумаченка та багатьох інших учених, які торкалися проблем інвестиційно-інноваційної діяльності як на рівні держави, так і на рівні окремих регіонів. Однак питання державного сприяння розвитку організаційно-інфраструктурного забезпечення інноваційно-активних підприємств потребують подальших досліджень.

Формулювання цілей статті. З метою підвищення активності інноваційної діяльності підприємств в Україні, крім сприятливого економічного та правового середовища необхідне також сприяння держави в побудові інноваційної інфраструктури. З огляду на це, метою статті є аналіз сучасної державної політики в частині розвитку ефективної інноваційної інфраструктури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якісне економічне відновлення та зростання в Україні може бути забезпечене тільки за допомогою інноваційних процесів, спроможних генерувати і реалізовувати новітні технології та найсучасніші наукові знання. Під інновацією розуміють уведення у вживання будь-якого нового або значно вдосконаленого продукту (товару, послуги) або процесу, нового методу маркетингу або нового організаційного методу в діяльності підприємства, організації робочих місць або зовнішніх зв'язків. Інноваційна продукція поділяється на нову для ринку та нову для підприємства. Інноваційно-активні підприємства - це підприємства, які витрачали кошти на інноваційну діяльність та які реалізовували інноваційну продукцію протягом останніх трьох років [6].

Згідно із Законом України “Про інноваційну діяльність”, інноваційна інфраструктура являє собою сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо). До суб'єктів інноваційної інфраструктури розвитку підприємництва слід віднести бізнес-інкубатори, бізнес-центри,

* © Андрюшко А.К. – директор ДП «Кривбасстандартметрологія».

технологічні парки, центри трансферу технологій, інноваційні центри тощо [4].

Постановою Кабінету Міністрів України було затверджено Державну цільову економічну програму “Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009-2013 роки” (далі Програма). Метою Програми визначено забезпечення підвищення конкурентноспроможності національної економіки та ефективне використання вітчизняного науково-технологічного потенціалу. У програмі зазначено, що інноваційна інфраструктура як найважливіша консолідуюча складова національної інноваційної системи повинна виконувати роль ефективного механізму інтеграції наукового і виробничого секторів, чинника інтенсифікації і здешевлення інноваційного процесу, прискорення нововведень на всіх етапах інноваційного циклу від наукової розробки до впровадження. Для цього вона має включати такі функціональні підсистеми: виробничо-технологічну, фінансово-економічну, нормативно-правову, територіальну, кадрову.

Програмою визначено, що оптимальним варіантом для формування інноваційної інфраструктури має стати розвиток її виробничо-технологічної підсистеми, оскільки цей варіант сприятиме швидкому подоланню технологічного відставання вітчизняної економіки від світових економічних лідерів в умовах обмеженості бюджетних ресурсів. Виробничо-технологічна підсистема сприяє освоєнню виробництва нової конкурентноспроможної наукомісткої продукції шляхом забезпечення захисту прав інтелектуальної власності, проведення експертизи інноваційних, науково-технічних проектів, сертифікації наукоємної продукції, надання послуг у сфері метрології, стандартизації, контролю якості, інформаційного і консультативного забезпечення інноваційної діяльності, реалізації інноваційних проектів, підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації підприємців у сфері інноваційної діяльності, інтелектуальної власності і трансферу технологій [2].

Привертає увагу і той факт, що державна політика у контексті підтримки створення та функціонування інфраструктури має дещо zdeформований характер. Державні органи намагаються врегулювати, насамперед, питання фінансової підтримки інноваційного процесу. Зокрема, згідно з Законом України «Про інноваційну діяльність», Кабінет Міністрів України «...створює спеціалізовані державні інноваційні фінансово-кредитні установи для фінансової підтримки інноваційних програм і проектів, затверджує їх статuti чи положення про них, підпорядковує ці установи спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності» (ст. 8). До функцій органів виконавчої влади також належить стимулювання комерційних банків, інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів тощо. Що стосується інших напрямів надання послуг (консалтингових, маркетингових, інформаційно-комунікативних, юридичних, освітніх тощо), то вони, як правило, залишаються поза увагою держави.

Згідно з визначенням терміну «інноваційна інфраструктура» – це сукупність організацій, що мають забезпечувати інноваційну діяльність. Уже з цього видно, що законодавець не розглядає інфраструктуру з точки зору взаємозалежності та взаємної обумовленості всіх структур, які входять до її складу. Разом з тим, на нашу думку, будь-яка інфраструктура може бути ефективною тільки за умов, якщо вона являтиме собою систему, а не сукупність різних структур, як це йдеться у Законі України «Про інноваційну діяльність» [4].

Необхідність системного підходу до вирішення проблеми державного сприяння розвитку інфраструктури пояснюється і тим, що сам суб'єкт такого сприяння являє собою складну систему державних та незалежних організацій, кожна з яких має власні завдання та функції в питаннях забезпечення та управління інноваційною діяльністю. Так, до структур забезпечення інноваційної діяльності можна віднести такі державні органи, як Департамент інноваційного розвитку, діючий у структурі Міністерства освіти та науки [5]; Українську державну інноваційну компанію (УДІК); Міжвідомчу комісію з питань науково-технологічної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України; Комісію з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів (КОД); Український інститут науково-технічної і економічної інформації тощо.

Велике значення у розв'язанні проблем державної підтримки інноваційної діяльності відіграватиме нещодавно створений Державний реєстр технопарків та інноваційних структур інших типів. Останній можна розглядати як один з важливих елементів інфраструктури виробництва та підприємництва у сфері інновацій. Його використання створює передумови для забезпечення комплексного системного підходу до вирішення проблем забезпечення інноваційної діяльності, зокрема, вирішення питань ідентифікації інноваційних структур у межах інформаційного простору, врахування спеціалізації та визначення основних характеристик

інноваційного продукту. Це забезпечуватиме доступність інформації про інноваційні структури до зацікавлених користувачів.

Разом з тим діюча інфраструктура управління інноваційного процесу вимагає суттєвого вдосконалення. Адже в цілому вона не в змозі ефективно виконувати поставлені перед нею завдання. Її розширення є об'єктивною необхідністю. Органи виконавчої влади розуміють актуальність вирішення цієї проблеми. Зокрема вже заплановано відкриття при Національному інституті стратегічних досліджень Центру інноваційних і інвестиційних програм. Через названу позабюджетну структуру, в роботі якої беруть участь УСПП та комерційні банки, держава планує впливати на процеси, що відбуваються в інноваційній діяльності [7].

За оцінками експертів, на порядку денному створення Інноваційного центру, в якому буде концентруватися наявна науково-технічна інформація, а також дані про потреби конкретних підприємств на модернізацію своєї продукції та промисловості. У цьому Центрі мають об'єднуватися науково-технічні пропозиції та попит у вигляді конкретних інноваційних проектів. На жаль, держава не має потрібних для відкриття такої структури ресурсів, вона також не піклується про залучення необхідних коштів з інших джерел фінансування. До цього часу не створено Банк реконструкції і розвитку, відсутність якого стала однією з перешкод у вирішенні проблем фінансування низки інноваційних проектів.

Безперечно, держава має підтримувати діяльність уже існуючих структур, поширення інноваційних ідей. Зокрема, йдеться про інформаційно-маркетингові центри, створені на базі регіональних центрів науково-технічної інформації. Головним напрямом їх діяльності повинно стати сприяння реалізації на внутрішніх та зовнішніх ринках інноваційних товарів із високим ступенем комерціалізації. Як зазначають фахівці, з використанням названих структур можна періодично проводити на загальнодержавному або регіональному рівнях виставки та ярмарки технологічних новинок і вітчизняних конкурентоспроможних товарів, «паблік рилейшенз», конференції, симпозиуми, інші заходи, що сприяють просуванню на ринок інноваційних продуктів. На нашу думку, це допоможе виробникам високотехнологічної продукції у вирішенні проблем пошуку покупців, сприятиме залученню в національну промисловість новітніх розробок.

Велике значення держава має приділяти вирішенню проблеми створення розгалуженої мережі центрів, формування інноваційної культури. І, якщо у Росії цими питаннями займається Інститут стратегічних інновацій, то у нас ця робота тільки розпочинається.

Наступною найважливішою функцією, яку має виконувати ефективна інфраструктура інноваційного підприємництва, є фінансове забезпечення інноваційного процесу. Саме тому, за оцінками Й. Шумпетера, обслуговування інвестицій в інновації потребує створення нової фінансової інфраструктури, зокрема розширення банківського кредиту. Варто також нагадати і той факт, що з метою з'ясування наявності в тій чи іншій державі сприятливого для міжнародної інвестиційної діяльності клімату, експерти Торгової палати США розробили спеціальну методiku дослідження в цій галузі. При цьому значну увагу вони приділяють вивченню стану та перспектив розбудови необхідної для розвитку економіки інфраструктури. Результати такого вивчення враховуються при загальній оцінці сприятливості інвестиційного клімату [1]. Зазначене повною мірою стосується і питань інноваційної діяльності.

Зараз у нашій державі вже діють понад 1330 інвестиційних компаній та фондів, 2250 аудиторських фірм, 262 страхові компанії, 340 бірж та 390 кредитних спілок. Для координації питань, пов'язаних з інвестиційною діяльністю, з 1997 року функціонує Координаційна рада з питань інвестиційно-клірингового співробітництва. Фактично створено фондовий, товарний та валютний ринки, завершено формування дворівневої банківської системи, опановано складні механізми ринку державних цінних паперів [6].

Проте, на нашу думку, для такої великої держави, як Україна, і цього замало. Необхідно суттєво розширити мережу спеціалізованих фондів, що мають фінансово підтримувати інноваційні проекти, реалізація яких відповідає національним інтересам. Йдеться про створення так званих структурних фондів (Український фонд сільськогосподарського управління та гарантій, Український фонд сприяння розвитку вугільно-видобувної галузі тощо), а також Українського інвестиційного банку. Останній має забезпечувати фінансування проектів, що сприятимуть регіональному розвитку. Як вважається, названий банк має спеціалізуватися на наданні позичок і гарантій стосовно реалізації проектів, зокрема спрямованих на забезпечення переходу підприємств на інноваційний шлях розвитку; фінансову підтримку спільних регіональних інноваційних проектів за умов, якщо їх реалізація (з огляду на масштаби) не може бути повною мірою

профінансована їх ініціаторами.

Варто підкреслити і той факт, що в державі нерідко впроваджуються у життя інфраструктури забезпечення інвестиційної діяльності, які є неефективними або взагалі не заслуговують довіри з боку інвесторів. Насамперед, це стосується деяких інститутів, запозичених у західних країнах, які виявляються непридатними для країн з перехідною економікою.

Усе це свідчить про те, що на сьогодні пріоритетом для держави має стати не підтримка тієї чи іншої конкретної галузі виробництва, а створення необхідної інфраструктури для забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності промислового підприємництва.

Найважливішим напрямом державної стратегії підтримки інноваційної діяльності має стати розвиток інфраструктури ризикового фінансування. Йдеться, зокрема, про створення так званих exit-фондів, які гарантуватимуть інвесторам отримання передбаченого угодою прибутку за умов, що інноваційне підприємництво досягне певних показників ефективності.

На порядку денному прийняття законів, що визначають правовий статус та регулюють діяльність спеціальних територій підтримки інновацій, венчурних фондів, а також венчурних підприємств як головних об'єктів спрямування інвестицій. Адже тільки організація фондів ризикового капіталу може відіграти вирішальну роль у формуванні інноваційного розвитку нашої держави. Як вважається, передусім доцільно приймати закон про основні засади формування та регулювання ринку венчурного капіталу, в якому необхідно передбачити порядок відрахувань і консолідації коштів в інноваційні фонди, механізм повернення наданих інноваційних кредитів та їх страхування, формування і реалізацію заходів державної підтримки венчурних фондів, регламентовані заходи з контролю за їх діяльністю. Необхідно на рівні закону визначити державні гарантії внесків венчурних фондів в інноваційні проекти, форми участі державного та приватного капіталу в спільних інноваційних проектах, що мають стратегічне значення.

На рівні закону має також бути визначено механізм стимулювання діяльності комерційних банків, спрямованих на кредитування інноваційних проектів. Варто розробити запровадити в практику закони про стимулювання участі комерційних банків в інвестуванні інноваційної діяльності, про страхування ризику інвестицій в інноваційні проекти тощо.

Висновки. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що в Україні поки що не вдалося створити ефективно діючої інфраструктури підтримки інновацій. Без такої інфраструктури побудувати інноваційну модель розвитку національної економіки неможливо. Створення та всебічна підтримка діяльності названої структури має стати одним із пріоритетів державної політики в інноваційній сфері. Особливу увагу держава має приділяти створенню інфраструктури ризикового фінансування, а також підтримки малого та середнього підприємництва, що спеціалізуються в інноваційній сфері. Має також бути побудована розгалужена мережа центрів, яка б здійснювала моніторинг інвестиційно-інноваційної діяльності, проводила заходи, спрямовані на виявлення та підтримку діяльності підприємців-новаторів, у тому числі шляхом рекламування їх успіхів та досягнень як в Україні, так і за її межами. За допомогою держави має бути також створена мережа організацій, які б відстежували результати вітчизняних та зарубіжних новітніх досліджень у різних галузях науки та техніки, вивчали кон'юнктуру національного та світових ринків, своєчасно інформували вітчизняних бізнесменів про виявлені тенденції та зміни тощо. Вимагає подальшого вдосконалення також і діюча в державі структура поширення інноваційних ідей та знань.

Одним з головних завдань, що стоять перед державою у цьому зв'язку, є створення необхідної нормативно-правової бази. Зокрема на рівні закону мають бути визначені механізми стимулювання діяльності комерційних банків, спрямованих на кредитування інноваційних проектів; страхування ризику інвестицій в інноваційні проекти, а також правовий статус венчурних фондів та венчурних підприємств як головних об'єктів спрямування інвестицій.

Література:

1. Асаул А. Формування інвестиційного клімату // Економіка України. – 2002. - № 4. – С.83-87.
2. Дегтяр А.О., Гончаренко М.В. Державна політика формування інноваційної інфраструктури підприємництва: [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20tpdu/2011_1/doc/2/01.pdf
3. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 12. – Ст. 165.
4. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. № 40-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – 266 с.
5. Наказ Міністерства освіти та науки України від 20 грудня 2002 р. № 734.
6. Плішка Т. Державне сприяння інноваційної активності промислових підприємств в Україні: [Електроний

ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/dums/2011_1/11ptpppu.pdf

7. Пріоритети та інструменти інноваційного розвитку України: Матеріали “круглого столу”. – К.: Альтерпрес, 2003. – С.9.
8. Ринейська Л. Методологічні аспекти інноваційного та інвестиційного менеджменту // Регіональні аспекти. – 2000. - № 2-3. – С. 27–28.